

Керноз Н. С.
старший викладач кафедри цивільного,
господарського, адміністративного права та процесу

Поскробка І. В.
студентка

Чернігівський національний технологічний університет
м. Чернігів, Україна

ПРОБЛЕМНІСТЬ ПОНЯТТЯ «НЕПОВНОВАЖНИЙ СУД» В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Реалізація конституційного права на захист судом «прав і свобод людини і громадянина», проголошеного ст. 55 Основного Закону України [1], неможлива без створення в Україні умов для «забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду» як однієї з основних конституційних засад судочинства відповідно до статті 129 Конституції України [1].

Відповідно до положень ст. 295, ч.2 ст. 324 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) [2] спільними підставами апеляційного та касаційного оскарження є *неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права*. Крім зазначеного, згідно з п. 4 ч. 1 ст. 309 ЦПК України однією з підстав для скасування рішення суду першої інстанції і ухвалення нового рішення або зміни рішення є також *розгляд і вирішення справи неповноважним судом* [2].

Порівняємо положення чинних процесуальних кодексів України та до моменту внесення змін до них у зв'язку з прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (далі – Закон № 2453-VI) [3] щодо положення про «неповноважний суд». На 1 вересня 2005 року – момент набрання чинності ЦПК України та Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) [4], такої окремої підстави як «розгляд і вирішення справи неповноважним судом» не було.

Згідно з п. 4 ч. 1 ст. 202 КАС України «порушення норм матеріального або процесуального права» були і залишилися підставами для скасування судового рішення та ухвалення нового рішення лише *за умов, що саме такі порушення (від авт.) призвели до неправильного вирішення справи або питання*. «Розгляд же і вирішення справи неповноважним судом» як окремий прояв порушення норм процесуального права чи став новою безумовною, обов'язковою підставою для скасування судового рішення і ухвалення нового рішення після внесення змін Законом № 2453-VI?

Відповідно до ч. 3 ст. 309 чинного ЦПК України порушення норм процесуального права можуть бути підставою для скасування або зміни рішення *лише за умови, якщо це порушення призвело до неправильного вирішення справи*, а тому є незрозумілим, чи поширюється дія даної умови на нововведення п.4 ч.1

ст. 309 ЦПК, зокрема, на «розгляд і вирішення справи неповноважним судом»? Чи має смислове навантаження виокремлення законодавцем нових порушень процесуальних норм як окремих обов'язкових підстав для скасування рішення суду першої інстанції в контексті ч. 3 ст. 303 ЦПК України «не обмеження меж суду» залишається відкритим.

Але законодавець в ст. 104 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) [5] виокремлює, зокрема, такі «порушення норм процесуального права, які є в будь-якому випадку підставою для скасування рішення місцевого суду: справу розглянуто господарським судом у незаконному складі колегії суддів; рішення не підписано будь-ким із суддів або підписано не тими суддями, які зазначені у рішенні; рішення прийнято не тими суддями, які входили до складу колегії, що розглядала справу; рішення прийнято господарським судом з порушенням правил підсудності»; також законодавець в ч. 2 ст. 412 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [6] вказує на такі «істотні порушення вимог кримінального процесуального закону, за яких судові рішення підлягає скасуванню апеляційним судом: судові рішення ухвалено незаконним складом суду; порушено правила підсудності»; за ч. 1 ст. 415 КПК України «суд апеляційної інстанції скасовує вирок чи ухвалу суду і призначає новий розгляд у суді першої інстанції, якщо: в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід на підставі обставин, які очевидно викликають сумнів у неупередженості судді, і заяву про його відвід визнано судом апеляційної інстанції обгрунтованою; судові рішення ухвалено чи підписано не тим складом суду, який здійснював судовий розгляд».

Здійснивши системний аналіз чинних процесуальних кодексів України щодо «розгляду і вирішення справи неповноважним судом», можна констатувати: в ЦПК та КАС хоча і застосовано зазначене положення, але не розкрито, а в ГПК та в КПК навіть не вживається.

Натомість зміст права на *повноважний суд* розкривається ст. 8 Закону № 2453-VI [3] як «ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в суді, до підсудності якого вона віднесена процесуальним законом; суддя розглядає справи, одержані згідно з порядком розподілу судових справ, установленим відповідно до закону...», на що «...не може впливати бажання судді чи будь-яких інших осіб». Отже, керуючись правилами формальної логіки, розгляд і вирішення справи неповноважним судом передбачає: 1) порушення права особи на розгляд її справи в суді, до підсудності якого вона віднесена процесуальним законом; 2) недодержання порядку розподілу судових справ, установленого відповідно до закону, за умов, що допускають можливість впливу на такий розподіл бажання судді чи будь-яких інших осіб.

Згідно зі ст. 115 ЦПК України «якщо суддя, вирішуючи питання про відкриття провадження у справі, встановить, що справа не підсудна цьому суду, заява повертається позивачеві для подання до належного суду (аналогічна норма міститься у ст. 121 цього ж Кодексу). Таким чином, ЦПК України розрізняє поняття «неналежний суд» і «повноважний суд». Цивільне процесуальне законодавство не

визнає, що суд, який розглядає і вирішує не підсудну йому справу, є неповноважним, оскільки ч. 4 ст. 116 ЦПК України забороняє передавати до іншого суду справу, що розглядається судом, якщо порушення правил підсудності виявлено після початку судового розгляду. Якщо ж клопотання особи, що бере участь у справі, про передачу справи на розгляд іншому суду буде заявлено після початку судового розгляду, то в силу ст. 168 ЦПК України суд буде зобов'язаний розглянути таке клопотання, але задовольнити його не зможе через імперативність норми п. 2 ч. 1 ст. 116 ЦПК України. Отже, необхідно доповнити ст. 207 ЦПК України новою підставою такого змісту: «справа не підсудна цьому суду».

Відповідно до ч. 3 ст. 15 Закону № 2453-VI, у судах загальної юрисдикції функціонує автоматизована система документообігу суду (далі – АСДС), що визначає персональний склад суду для розгляду конкретної справи за принципом вірогідності розподілу справ. При визначенні персонального складу суду для розгляду конкретної справи АСДС забезпечується врахування ступеня завантаженості кожного судді, спеціалізації, а також *вимог процесуального закону* [3]. Аналогічні положення містяться в усіх процесуальних кодексах України (ст.ст. 11-1 ЦПК, 15-1 КАС, 2-1 ГПК, 35 КПК). Відповідно до п. 3.1.14 Положення про автоматизовану систему документообігу суду [7] при розподілі судових справ використовується та враховується така інформація, що стосується додержання вимог процесуального закону: *наявність у судді повноважень для здійснення правосуддя на момент розподілу судових справ; наявність обставин, що виключають або не допускають повторної участі судді (складу суду) у розгляді судової справи відповідно до законодавства.*

В силу імперативної вимоги ст. 23 ЦПК України, за наявності підстав, зазначених у статтях 20, 21 ЦПК, суддя зобов'язаний заявити самовідвід, а отже неповноважним також є суд, у складі якого є такий суддя незалежно від розподілу справ в порядку АСДС.

Згідно з ч. 2 ст. 159 ЦПК України, справа розглядається одним і тим самим складом суду. У разі заміни одного із суддів під час судового розгляду справа розглядається спочатку. Отже, ухвалення чи підписання рішення не тим судом, який розглядав справу, у цивільному процесі також слід вважати порушенням права на повноважний суд.

На нашу думку, така підстава як *«розгляд і вирішення справи неповноважним судом»* для скасування або зміни рішення має право на самостійне існування в цивільному судочинстві лише при її конкретизації. Вбачається за необхідне внесення змін до ЦПК України, оскільки відповідно до ч. 3 ст. 303 ЦПК України *«апеляційний суд не обмежений доводами апеляційної скарги, якщо під час розгляду справи буде встановлено неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права, які є обов'язковою підставою для скасування рішення»*, але що це означає законодавцем не розкрито.

Здійснивши аналіз чинних процесуальних кодексів України пропонуємо:

1) п. 4 ч. 1 ст. 309 ЦПК України викласти у такій редакції: «порушення або неправильне застосування норм матеріального або процесуального права»;

2) доповнити ст. 309 ЦПК України частиною 4 такого змісту: «Обов'язковими підставами для скасування або зміни рішення є такі порушення норм процесуального права: судове рішення ухвалено незаконним складом суду; порушено правила підсудності; в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід на підставі обставин, які викликали сумнів у неупередженості судді, і заяву про його відвід визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованою; судове рішення ухвалено чи підписано не тим складом суду, який здійснював судовий розгляд»;

3) доповнити ст. 207 ЦПК України новою підставою залишення заяви без розгляду такого змісту: «справа не підсудна цьому суду».

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 із змінами.
 2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст.492 із змінами.
 3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41-42, № 43, № 44-45. – Ст. 529 із змінами.
 4. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005 р. – №№ 35-37. – Ст. 446 із змінами.
 5. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991р. № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст.56 із змінами.
 6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України від 08.03.2013. – 2013. – № 9-10. – Ст. 88 із змінами.
 7. Положення про автоматизовану систему документообігу суду, затверджене рішенням Ради суддів України від 26 листопада 2010 року № 30 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ln.kr.court.gov.ua/sud1111/300/120/>
-

Коваленко Ю. В.
студентка

Косенко С. С.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедру кримінального і цивільного права*

*ПВНЗ «Європейський університет»
м. Київ, Україна*

ДО ПИТАНЬ ПРО ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР

У сучасному українському суспільстві спостерігаються економічні зміни, міняються життєві цінності. Роль подружжя в побуті, а також права та обов'язки визначає матеріальна сторона сімейного життя. Суперечки через майно часто стають причинами розлучень. З кожним роком зростає число судо-